

Νεότερες αρχαιακές πληροφορίες
για την έδρα της Ιστορίας της Ιατρικής
του Πανεπιστημίου Αθηνών

Η Ιστορία της Ιατρικής αποτέλεσε την πρώτη συσταθείσα έδρα της Ιατρικής Σχολής του Οθωνείου Πανεπιστημίου, που ιδρύθηκε το 1837 στην Αθήνα, με τακτικό καθηγητή τον Αναστάσιο Γεωργιάδη-Λευκία, που διατέλεσε και κοσμήτωρ. Μετά την αποχώρηση του Λευκία το 1848, το μάθημα της Ιστορίας της Ιατρικής διδασκόταν από καθηγητές άλλων ειδικοτήτων, όπως τους Γ. Πρινάρη, Α. Βιτσάρη, Π. Κυριακό και Ι. Βούρο, με τελική κατάληξη την απόσυρση του μαθήματος από το διδακτικό πρόγραμμα. Το γεγονός αυτό, αν και ενόχλησε πολλούς διαπρεπείς καθηγητές (π.χ. Σ. Μαγγίνας, Θ. Αφεντούλης κ.ά.), δεν βρήκε τη λύση του πριν από το 1902, οπότε και διορίστηκε υφηγητής ο Αριστοτέλης Κούζης. Ο Κούζης εκλέχθηκε τακτικός καθηγητής της Ιστορίας της Ιατρικής το 1921 και, για δύο σχεδόν δεκαετίες, συνέβαλε τα μέγιστα στην ανάπτυξη του κλάδου, αν και τα προβλήματα που αντιμετώπισε δεν ήταν αμελητέα. Χαρακτηριστική είναι η αντιδικία μεταξύ του Υπουργείου Παιδείας και της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών σχετικά με την έδρα της Ιστορίας της Ιατρικής στη δεκαετία του '30. Από τη μελέτη των ανέκδοτων πρακτικών της Συγκλήτου, προκύπτει ότι το 1932 το Υπουργείο Παιδείας, στα πλαίσια ανακατανομής των εδρών της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, προσπάθησε να υποβιβάσει την έδρα από τακτική σε έκτακτη αυτοτελή, επικαλούμενο οικονομικούς λόγους. Ο Α. Κούζης έδωσε νικηφόρα μάχη για την παραμονή της έδρας ως τακτικής, διατυπώνοντας πειστική επιχειρηματολογία περιστρεφόμενη σε δύο άξονες: το συμφέρον της Ιατρικής Σχολής και τη συνήθη τακτική των ξένων πανεπιστημίων στον τομέα της Ιστορίας της Ιατρικής, που ερχόταν σε αντίθεση με την ανεργία και αδικαιολόγητη συμπεριφορά του κράτους της πατρίδας της επιστήμης, που θεμελίωσε και διέδωσε στον υπόλοιπο κόσμο ο Ιπποκράτης. Αξίζει να σημειωθεί ότι συμπαραστάτες στον αγώνα του Κούζη ήταν η élite των καθηγητών της Ιατρικής Σχολής της εποχής εκείνης. Η έδρα της Ιστορίας της Ιατρικής, μετά την αποχώρηση του Κούζη, επανήλθε στο ίδιο καθεστώς που ίσχυε πριν από το διορισμό του, μέχρι το 1980, οπότε εκλέχθηκε νέος τακτικός καθηγητής. Συνεπώς, η Ιστορία της Ιατρικής όχι μόνο διδασκόταν ανεπαρκώς σε μεγάλες χρονικές περιόδους, «ελλείψει ικανών προσώπων», αλλά αντιμετώπιζε, ακόμη και σε περιόδους ακμής, ποικίλες δυσχέρειες προερχόμενες από την Πολιτεία. Το γεγονός αυτό μπορεί να εξηγηθεί με δεδομένη την αέναν σύγκρουση ανάμεσα στις τεχνολογικές και ανθρωπιστικές σπουδές και στο πεδίο της ιατρικής επιστήμης, οι οποίες μάλιστα είχαν ενταθεί κατά τη διάρκεια του 20ού αιώνα.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το Πανεπιστήμιο Αθηνών (εικ. 1) ιδρύθηκε τρία μόλις χρόνια μετά την ανακήρυξη της Αθήνας ως πρωτεύουσας του νεοσύστατου κράτους της Ελλάδας και με

βάση τα Βασιλικά Διατάγματα της 14ης και 22ας Απριλίου του 1837 της Αντιβασιλείας καθορίστηκε ο κανονισμός λειτουργίας του. Τα εγκαίνια του εκπαιδευτικού ιδρύματος έγιναν στις 3 Μαΐου του ίδιου έτους από το βασιλιά Όθωνα, προς τιμή του οποίου ονομάστηκε Οθώ-

ΑΡΧΕΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ 2003, 20(6):662-670
ARCHIVES OF HELLENIC MEDICINE 2003, 20(6):662-670

Ι. Λασκαράτος,[†]
Γ. Καθαντζής

Ιστορία της Ιατρικής, Ιατρική Σχολή,
Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα

New documents regarding the
chair of the History of Medicine at
the National University of Athens

Abstract at the end of the article

Λέξεις ευρετηρίου

Αναστάσιος Γεωργιάδης-Λευκίας
Αριστοτέλης Κούζης
Ιστορία της Ιατρικής
Πανεπιστήμιο Αθηνών
Υπουργείο Παιδείας

Υποβλήθηκε 9.12.2002
Εγκρίθηκε 25.2.2003

Εικόνα 1. Το πρώτο Πανεπιστήμιο.

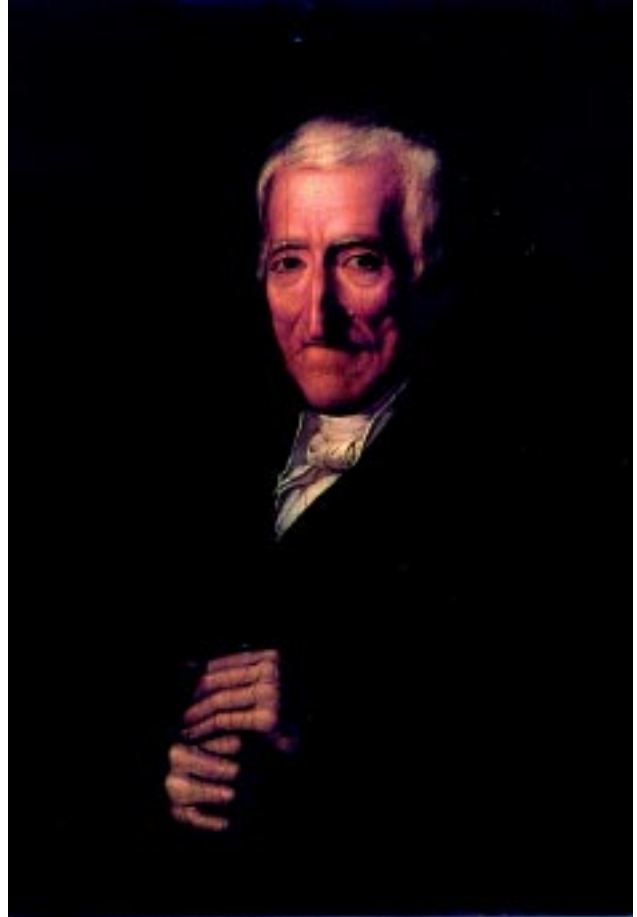
νείο Πανεπιστήμιο. Η μετονομασία του σε Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών έγινε το 1862, μετά την εξορία του Όθωνα από τη χώρα. Η Ιατρική Σχολή, μαζί με τη Νομική, τη Θεολογική και τη Φιλοσοφική, ήταν μια από τις 4 πρώτες σχολές του Πανεπιστημίου.¹

2. Ο ΠΡΩΤΟΣ ΑΙΩΝΑΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

Η έδρα της Ιστορίας της Ιατρικής είναι η πρώτη συσταθείσα έδρα στην Ιατρική Σχολή του Οθωνείου Πανεπιστημίου. Πρώτος τακτικός καθηγητής διορίστηκε με διάταγμα του Armansberg το 1837 ο Αναστάσιος Γεωργιάδης-Λευκίας (εικ. 2). Ο Λευκίας κατατάσσεται στις σημαντικότερες προσωπικότητες που δίδασκαν στην Ιατρική Σχολή στην πρώτη περίοδο λειτουργίας του Πανεπιστημίου, με μεγάλη συνεισφορά στην ιατρική παιδεία των φοιτητών της εποχής, αφού, εκτός από την έδρα της Ιστορίας της Ιατρικής, κατείχε την έδρα της Γενικής Παθολογίας και Θεραπευτικής.

Γεννήθηκε στη Φιλιπούπολη της Ανατολικής Ρωμυλίας το 1773 και σπούδασε στα Πανεπιστήμια της Βιέννης και της Ιένας, όπου ανακηρύχθηκε διδάκτωρ της Ιατρικής και της Χειρουργικής το 1806. Το επόμενο έτος επέστρεψε στη Βιέννη, όπου και διέμεινε για 4 χρόνια. Εξέδωσε το βιβλίο «Αντιπανάκεια» στα ελληνικά και τα λατινικά, ενώ μετέφρασε και το έργο του John Daniel Mesyer «Ιατροφιλοσοφική Ανθρωπολογία». Μετά από κάποια χρόνια άσκησης του ιατρικού επαγγέλματος στο Παρίσι και το Βουκουρέστι, εγκαταστάθηκε στην πρώτη πρωτεύουσα της Ελλάδας, το Ναύπλιο (1832), όπου και διορίστηκε μέλος του Ιατροσυνεδρίου στα 1834.²

Ο Λευκίας δίδαξε στην έδρα της Ιστορίας της Ιατρικής από το 1837–1848, οπότε και αποσύρθηκε από το

Εικόνα 2. Ο Αναστάσιος Γεωργιάδης-Λευκίας.

διδασκτικό του έργο, ενώ διατέλεσε και σχολάρχης (ή σημαντών), δηλαδή κοσμήτωρ (πρόεδρος) της Ιατρικής Σχολής. Είναι ο πρώτος καθηγητής του Πανεπιστημίου, που έλαβε τον τίτλο του επίτιμου καθηγητή και, όταν συνταξιοδοτήθηκε, του χορηγήθηκε κάποια χρηματική αποζημίωση, βάσει ενός ειδικού νόμου, ως αναγνώριση των πολύτιμων υπηρεσιών που πρόσφερε στην Ιατρική Σχολή. Επίσης, είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι ο Λευκίας ήταν από τους πρώτους που πολέμησαν στην Επανάσταση του 1821, για τους ιερούς σκοπούς της οποίας έδωσε όλη την περιουσία που απέκτησε από την άσκηση της Ιατρικής, ενώ στη συνέχεια, κατά τη διάρκεια της διαμονής του στο Βουκουρέστι, συνέγραψε αρκετά άρθρα που ανέτρεψαν τη θεωρία του Falmereyer σχετικά με την προέλευση των νεοελλήνων.

2.1. Η μεταβατική περίοδος

Μετά την αποχώρηση του Αναστάσιου Γεωργιάδη άρχισε να παραμελείται το μάθημα της Ιστορίας της Ιατρικής, επειδή διδασκόταν από καθηγητές που κατείχαν

άλλες έδρες, με αποτέλεσμα στο τέλος του 19ου αιώνα να εγκαταλειφθεί η διδασκαλία του.

Το 1848, μετά τη συνταξιοδότηση του καθηγητή Γεωργιάδη, η Ιστορία της Ιατρικής διδάχθηκε μαζί με τη Γενική Παθολογία και την Υγιεινή από τον καθηγητή της Φυσιολογίας Γεώργιο Πρινάρη (εικ. 3). Ο Πρινάρης γεννήθηκε στην Ήπειρο το 1808 και σπούδασε Ιατρική στην Αθήνα. Δίδαξε το μάθημα της Ιστορίας της Ιατρικής μέχρι το 1862, όταν ο Αντώνιος Βισάρης (εικ. 4) διορίστηκε έκτακτος καθηγητής της Ιστορίας της Ιατρικής, των Ψυχικών Νοσημάτων και των Νοσημάτων των Παίδων. Δεν είναι απόλυτα βέβαιο το χρονικό διάστημα που δίδαξε την Ιστορία της Ιατρικής ο Α. Βισάρης, αλλά πιθανότατα παρέμεινε σε αυτή τη θέση μέχρι το 1871, οπότε και ανατέθηκε η διδασκαλία του μαθήματος στον καθηγητή Παναγιώτη Κυριακό. Ο Π. Κυριακός (εικ. 5) γεννήθηκε το 1835 στην Καλαμάτα, σπούδασε στην Ιατρική Σχολή του Οθωνείου Πανεπιστημίου και μετακινήθηκε στην Αυστρία και το Βερολίνο. Συνέγραψε πλήθος μελετών που αναφέρονται στην Ιστορία της Ιατρικής, ενώ δίδαξε παράλληλα τα μαθήματα της Γενικής Παθολογίας και Θεραπευτικής, της Μεθοδολογίας και Εγκυκλοπαιδείας της Ιατρικής, καθώς και της Υγιεινής. Επίσης, την Ιστορία της Ιατρικής δίδαξε για μικρό χρονικό διάστημα και ο Ιωάννης Βούρος (εικ. 6), που διατέλεσε καθηγητής της Παθολογίας και της Θεραπευτικής.^{3,4}

2.2. Τα «άγονα» χρόνια. Οι διαμαρτυρίες επιφανών καθηγητών

Στα τέλη του 19ου αιώνα, αιώνα σημειωτέον με «υλιστικές» κατευθύνσεις, το μάθημα δεν διδασκόταν πλέον,

όπως αναφέρει στην ετήσια ομιλία του ο πρύτανης καθηγητής της Χειρουργικής Παθολογίας Σπυρίδων Μαγγίνας. Ο Μαγγίνας επισήμανε το δυσαναπλήρωτο κενό που προκαλούσε η έλλειψη διδασκίας της Ιστορίας της Ιατρικής, κλάδου «δι' ημάς σπουδαιότατου διά την μεγάλην αξίαν των αρχαίων Ελλήνων και Βυζαντινών ιατρών».⁵ Εξάλλου, δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι, λίγα χρόνια νωρίτερα, ο διαπρεπής καθηγητής της Φαρμακολογίας Θεόδωρος Αφεντούλης, στον ετήσιο πρυτανικό του λόγο (1887-1888), διαμαρτυρήθηκε γι' αυτή την κατάσταση λέγοντας: «Μικρού δειν αντιπαρηχόμεθα και άλλο ουσιωδέστατον μάθημα, την *ιστορίαν της ιατρικής*, ήτις, εξ ότου συνέστη το πανεπιστήμιον, ουδέποτε εδιδάχθη· και όμως, αν επιβάλλεται τοιαύτη διδασκαλία και γίνεται εν άλλοις πανεπιστημίοις, παρ' ημών θεωρούμετα διπλώς αναγκαία, διότι τε εν Ελλάδι το πρώτον προήχθη εις επιστήμην η θειοτάτη των τεχνών, η ιατρική, και διότι εκ της ιστορίας ταύτης μανθάνοντες, οποίαν υπέροχον εργασίαν εξετέλεσε το Ελληνικόν εις ασάλευτον θεμελίωσιν της ιατρικής, θα διακεντώνται την φιλοτιμίαν οι ημέτεροι επιστήμονες εις το βαδίσαι επί τα ίχνη των αθανάτων προγόνων. Εντρέπομαι, κύριοι, να ομολογήσω εν τοιαύτη στιγμή και ενώπιον τληκαύτης ομνύρωσιν ότι η ιατρική σχολή ουδένα εγκλείει δόκιμον γνώστην της των αρχαίων ιατρικής, περί ης είπεν εις των μεγίστων ελληνοιστών, ο Littré, ότι περιέχει τα σπέρματα πασών των νεωτέρων ανακαλύψεων. Il n' y a aucune decouverte dans la medecine moderne, dont les germes ne se trouvent pas dans les livres des anciens. Νομίζω, λοιπόν, ότι καιρός είναι να προνοήσωμεν και περί της διδασκαλίας του μαθήματος τούτου και να προσελκύσωμεν ει τις που υπάρχη φιλόλογος μεταξύ ιατρών. *Έλλην ιατρός δεν πρέπει να υπάρχει αφιλολόγητος*».⁶

Εικόνα 3. Ο Γεώργιος Πρινάρης.

Εικόνα 4. Ο Αντώνιος Βισάρης.

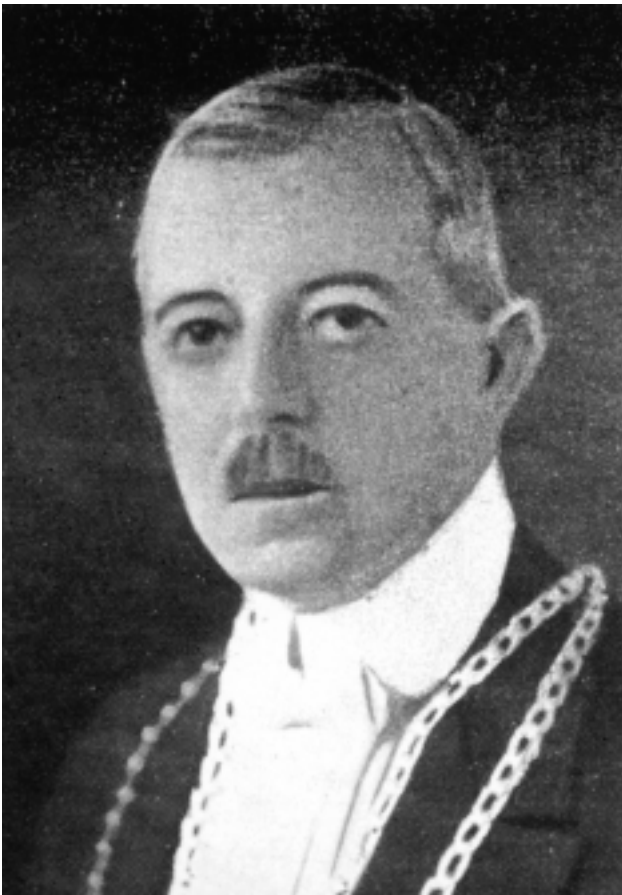
Εικόνα 5. Ο Παναγιώτης Κυριακός.

Εικόνα 6. Ο Ιωάννης Βούρος.

3. Ο 20ος ΑΙΩΝΑΣ

Η Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών άργησε να βρει το κατάλληλο πρόσωπο για την έδρα της Ιστορίας της Ιατρικής και μόλις το 1902 διορίστηκε υφηγητής ο Αριστοτέλης Κούζης (εικ. 7). Ο Κούζης γεννήθηκε το 1875 στην Αθήνα και μετεκπαιδεύτηκε στη Γερμανία και στη Γαλλία, όπου ασχολήθηκε με την Παθολογία και την ιστορία της. Εκλέχθηκε καθηγητής στην Ιστορία της Ιατρικής το 1921 και κοσμήτωρ της Σχολής τον επόμενο χρόνο. Αποδείχθηκε ένας σημαντικότερος ερευνητής, που δημοσίευσε πολυάριθμα κείμενα, ενώ άφησε ένα ημιτελές σύγγραμμα για την Ιστορία της Ιατρικής. Η κύρια συνεισφορά του ήταν η κριτική έκδοση πολλών χειρογράφων αρχαίων Ελλήνων και Βυζαντινών ιατρών, τα οποία δεν είχαν έρθει στο φως της δημοσιότητας μέχρι εκείνη την περίοδο. Επίσης, μετέφρασε στα ελληνικά αρκετά έργα Αράβων γιατρών της εποχής του Μεσαίωνα. Ήταν ιδρυτής της Βιβλιοθήκης της Ιατρικής Σχολής και μεταξύ των πρωτοπόρων του αγώνα ενάντια στη φυματίωση, την ελονοσία και τον καρκίνο, ενώ το

Εικόνα 7. Ο Αριστοτέλης Κούζης.

1931 ίδρυσε το Ελληνικό Αντικαρκινικό Ινστιτούτο. Τέλος, εκλέχθηκε τακτικό μέλος της Ακαδημίας Αθηνών το 1932, ενώ διατέλεσε και Υφυπουργός Υγείας (1935–1936).

3.1. Το χρονικό μιας άγνωστης διαμάχης του Υπουργείου Παιδείας με την Ιατρική Σχολή

Το 1932, στα πλαίσια ανακατανομής των εδρών της Ιατρικής Σχολής, το Υπουργείο Παιδείας προσπάθησε να υποβιβάσει την πρώτη Έδρα της Ιατρικής Σχολής του Οθωνείου Πανεπιστημίου από τακτική σε έκτακτη αυτοτελή, επικαλούμενο οικονομικούς λόγους. Την έδρα κατείχε τότε ο καθηγητής Αρ. Κούζης, ο οποίος και έδωσε μάχη για την παραμονή της έδρας ως τακτικής, διατυπώνοντας πειστική επιχειρηματολογία περιστρεφόμενη σε δύο άξονες. Στη συνεδρία της Ιατρικής Σχολής, που έγινε στις 8 Απριλίου 1932, ο Κούζης αντέδρασε στο θέμα του υποβιβασμού της έδρας της Ιστορίας της Ιατρικής, υποστηρίζοντας αφενός το συμφέρον της Ιατρικής Σχολής και αφετέρου τη συνήθη τακτική που ακολουθούσαν τα ξένα πανεπιστήμια στον τομέα της Ιστορίας της Ιατρικής.

Ως προς το πρώτο ζήτημα, ο Κούζης κατέστησε σαφές ότι η σημασία της εν λόγω έδρας είναι μέγιστη όχι μόνο από επιστημονικής, αλλά και από εθνικής άποψης. Αυτό είναι, κατά την επιχειρηματολογία του, πλείον φαεινότερο, δεδομένου ότι η Ελληνική Ιατρική κατέχει 25 περίπου αιώνες ένδοξου επιστημονικού έργου και συνδέεται άρρηκτα με την αρχαία Ελλάδα, που αποτέλεσε την κοιτίδα της επιστημονικής Ιατρικής, μεταλαμπαδεύοντας ιατρικές γνώσεις και εμπειρίες σε ολόκληρη την ανθρωπότητα. Αυτά είναι, κατά συνέπεια, αναπόσπαστο κτήμα του ελληνικού πνεύματος και αποτέλεσαν αφετηρία και νέων επιτευγμάτων του ιατρικού οικοδομήματος της σημερινής εποχής. Επίσης, λόγω του κατακερματισμού της ιατρικής επιστήμης σε πλήθος επιμέρους ειδικοτήτων, η Ιστορία της Ιατρικής αποτελεί το συνδεδεμένο κρίκο για την κατανόηση όλων των κλάδων της Ιατρικής στην ολότητά τους. Αυτό, άλλωστε, συμβάλλει τα μέγιστα και στην περαιτέρω έρευνα και κατανόηση της επιστήμης.⁷

Ο Κούζης τόνισε επίσης ότι, ακόμη και αν το θέμα εξεταστεί από την πλευρά της πρακτικής που ακολουθούν τα ξένα Πανεπιστήμια στον τομέα της Ιστορίας της Ιατρικής, εύλογα συμπεραίνεται ότι στη συντριπτική πλειοψηφία αυτών το μάθημα της Ιστορίας της Ιατρικής διδάσκεται από διάσημους τακτικούς καθηγητές, αναλυτική λίστα των οποίων παρέθεσε ενώπιον της Συγκλήτου. Μεταξύ των ονομάτων των καθηγητών αυτών περιλαμβάνο-

νταν ο Max Wellmann στο Βερολίνο, ο P. Menétrier στο Παρίσι, ο Max Neuburger στη Βιέννη, ο W.H. Welch στη Βαλτιμόρη, ο Arturo Castiglioni στην Πάδουα και άλλοι εξίσου διαπρεπείς. Επίσης, αναφέρθηκε από τον Κούζν ότι, παρόλο που στα περισσότερα Πανεπιστήμια το μάθημα δεν διδάσκεται από τακτικούς καθηγητές, είναι όχι μόνο υποχρεωτικό, αλλά και εξετάζεται κανονικά (εικ. 8).

Στη συνεδρίαση αυτή πήραν το λόγο αρκετοί τακτικοί καθηγητές, οι οποίοι συνηγόρησαν υπέρ της παραμονής της έδρας της Ιστορίας της Ιατρικής ως τακτικής. Ενδεικτική ήταν η αγόρευση του Γεώργιου Σκλαβούνου, θεμελιωτή της Ανατομικής επιστήμης στον τόπο μας, ο οποίος κατέστησε σαφές ότι πιθανός υποβιβα-

σμός της έδρας σε έκτακτη αυτοτελή θα προκαλούσε μείωση του ζήλου των επιστημόνων για την ενασχόληση με αυτόν τον κλάδο. Επίσης, ο σοφός καθηγητής τόνισε με έμφαση ότι εάν το μάθημα της Ιστορίας της Ιατρικής έχει μεγάλη σημασία για τα ξένα Πανεπιστήμια, τότε για το Ελληνικό Πανεπιστήμιο έχει τεράστια εθνική σημασία! Παρεμφερείς απόψεις εξέφρασαν και οι άλλοι διαπρεπείς καθηγητές της εποχής, Σπυρίδων Δοντάς της Φαρμακολογίας (Κοσμήτωρ της Σχολής), Κωνσταντίνος Λούρος της Γυναικολογίας, Νικόλαος Αλιβιζάτος, Μαρίνος Γερουλάνος και Εμμανουήλ Κοντολέων της Χειρουργικής, Βλαδίμηρος Μπένης και Γεώργιος Μακκάς της Παθολογίας, οι οποίοι μάλιστα τόνισαν ότι για τη βελτίωση της Ιατρικής Σχολής απαιτείται η ίδρυση και νέων τακτικών εδρών και όχι η κατάργηση των ήδη υπάρχουσών. Η μόνη λύση που προτάθηκε από τον Κοσμήτορα της Σχολής ήταν η διαίρεση της έδρας της Νευρολογίας και Ψυχιατρικής σε δύο έκτακτες αυτοτελείς έδρες. Εξάιρεση αποτέλεσε η τοποθέτηση του Αναστάσιου Αραβαντινού, ο οποίος δεν θεώρησε υποτιμητική τη «μετονομασία», όπως χαρακτηριστικά είπε, μιας έδρας από τακτική σε έκτακτη αυτοτελή.

Η Σύγκλητος των Καθηγητών αποφάσισε ομόφωνα στις 8 Απριλίου 1932 να παραμείνει η έδρα της Ιστορίας της Ιατρικής ως τακτική μαζί με άλλες 19 και να προταθούν άλλες 13 ως έκτακτες αυτοτελείς. Η πρόταση της Ιατρικής Σχολής περιελάμβανε επίσης τη διαίρεση της έδρας της Υγιεινής και Μικροβιολογίας σε μία τακτική έδρα Υγιεινής και μία έκτακτη αυτοτελή για τη Μικροβιολογία, καθώς και την κατάργηση της έδρας της Νευρολογίας και Ψυχιατρικής, με την αυτόματη δημιουργία δύο έκτακτων αυτοτελών εδρών, μία της Νευρολογίας και μία της Ψυχιατρικής. Παρόλα αυτά, το Υπουργείο Παιδείας αποφάσισε τον υποβιβασμό της έδρας της Ιστορίας σε έκτακτη αυτοτελή, γεγονός που προκάλεσε την έντονη διαμαρτυρία της Σχολής, μετά από εισήγηση του καθηγητή της Χειρουργικής Κωνσταντίνου Μέρμηγκα στη συνεδρία στις 3 Ιουνίου 1932, ο οποίος είναι γνωστός για το σημαντικό ιατροφιλοσοφικό του έργο.⁸

Έτσι, η Ιατρική Σχολή, στη συνεδρία της 10ης Ιουνίου 1932, προέβη στη σύνταξη σχεδίου διατάγματος «Περί των υποχρεωτικών μαθημάτων των φοιτητών της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών και περί των τμηματικών και πτυχιακών εξετάσεων αυτών», σύμφωνα με τα άρθρα 139, 159, 173 και 194 του νόμου 5343 «Περί οργανισμού του Πανεπιστημίου». Μετά την ολοκλήρωση της συζήτησης καταρτίστηκε σχέδιο δια-

Εικόνα 8. Το φύλλο από τα πρακτικά της συνεδρίασης της Συγκλήτου στις 8/4/1932, όπου ο Α. Κούζνς απαριθμεί τους καθηγητές που διδάσκουν το μάθημα της Ιστορίας της Ιατρικής στα ξένα Πανεπιστήμια.

τάγματος για τα υποχρεωτικά μαθήματα των φοιτητών της Ιατρικής Σχολής και για τις τμηματικές και πτυχιακές τους εξετάσεις. Από αυτό το διάταγμα προκύπτει ότι το μάθημα της Ιστορίας της Ιατρικής ήταν υποχρεωτικό και διδασκόταν στο δεύτερο ακαδημαϊκό έτος, ενώ περιλάμβανε 3 ώρες προφορικών παραδόσεων και μία ώρα ασκήσεων κάθε εβδομάδα. Όσον αφορά στην εξέταση του μαθήματος, αυτή είχε τη μορφή προφορικής εξέτασης κατά τη δεύτερη τμηματική εξέταση (εικ. 9).⁹

Κατά τη συνεδρία της Ιατρικής Σχολής στις 25 Νοεμβρίου 1932 έγινε αναφορά στο Προεδρικό Διάταγμα που εκδόθηκε στις 19 Μαΐου 1932 «Περί ορισμού των εδρών της Ιατρικής Σχολής», το οποίο προέβλεπε τη

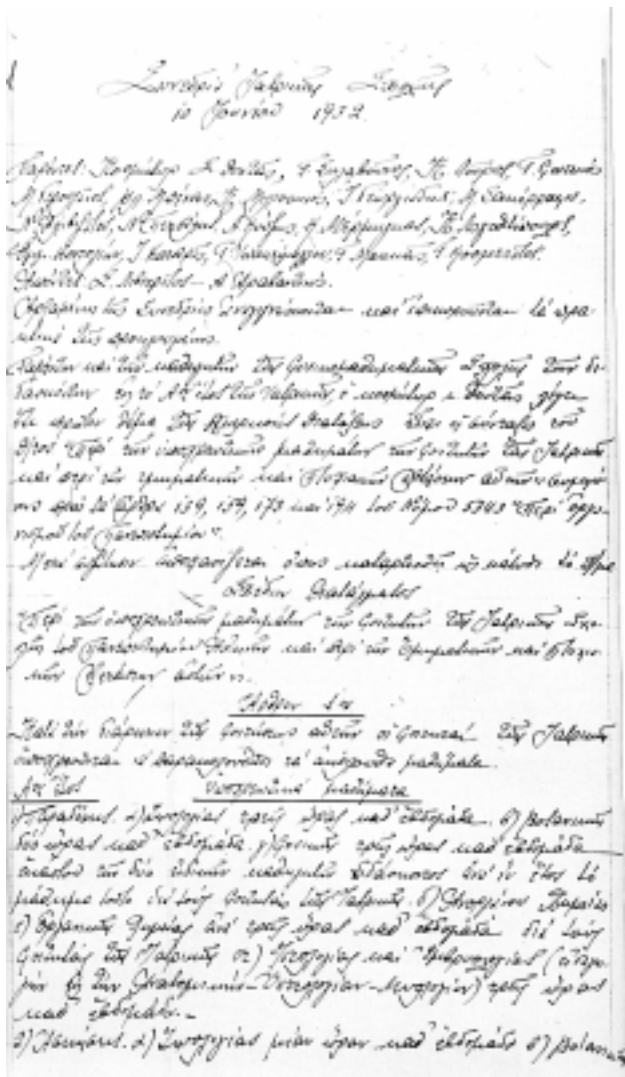
μεταβολή της έδρας της Ιστορίας της Ιατρικής από τακτική σε έκτακτη αυτοτελή, σε αντίθεση με τη γνώμη της Ιατρικής Σχολής. Η Σχολή, με βάση το νόμο 5343 «Περί Νέου Οργανισμού του Πανεπιστημίου», άρθρο 50, παράγραφος 3, προέβη στον καθορισμό του είδους των τακτικών και έκτακτων αυτοτελών εδρών αυτής, ενώ τη γνώμη της υπέβαλε στο Υπουργείο για την έκδοση του οικείου διατάγματος.¹⁰

Το προεδρικό διάταγμα της 19ης Μαΐου 1932, που εξέδωσε το Υπουργείο, τελικά ακυρώθηκε από τον επόμενο Υπουργό Παιδείας Παναγιώτη Πετρίδη, της Κυβερνήσεως Ελ. Βενιζέλου, και εκδόθηκε νέο προεδρικό διάταγμα σε αντικατάσταση του προηγούμενου. Σε αυτό το τελευταίο προεδρικό διάταγμα, που δημοσιεύτηκε στο από 19ης Μαΐου 1932 υπ' αριθμ. Α' φύλλο της Εφημερίδας της Κυβερνήσεως, η έδρα της Ιστορίας της Ιατρικής παρέμενε ως τακτική, σύμφωνα και με την πρόταση της Ιατρικής Σχολής. Οι αλλαγές που επέφερε αυτό το προεδρικό διάταγμα αφορούσαν στην αντικατάσταση της τακτικής έδρας της Νευρολογίας και Ψυχιατρικής από δύο έκτακτες αυτοτελείς έδρες, καθώς και το δικασμό της έδρας Υγιεινής και Μικροβιολογίας σε μία τακτική έδρα Υγιεινής και μία έκτακτη αυτοτελή έδρα Μικροβιολογίας.¹¹ Τέλος, στην ίδια συνεδρία της Σχολής έγινε ρητή αναφορά ότι το μάθημα της Ιστορίας της Ιατρικής διδάχθηκε μαζί με τις προκαθορισμένες ασκήσεις κατά τη διάρκεια του 2ου έτους πανεπιστημιακών σπουδών.¹⁰

Συνεπώς, προκύπτει το συμπέρασμα ότι τη δεκαετία του '30 η προσπάθεια επέμβασης του Υπουργείου Παιδείας στο πρόγραμμα της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, που περιλάμβανε τον υποβιβασμό της έδρας της Ιστορίας της Ιατρικής, απέτυχε χάρη στη σθεναρή αντίδραση του καθηγητή Α. Κούζη και των περισσότερων καθηγητών της Ιατρικής Σχολής.

3.2. Τα νεότερα χρόνια

Μετά την αποχώρηση του Κούζη από την έδρα, επανήλθε το ίδιο καθεστώς που ίσχυε πριν από το διορισμό του στην Ιστορία της Ιατρικής. Η διδασκαλία του μαθήματος γινόταν από καθηγητές άλλων ειδικοτήτων (Ι. Κούμαρης της Ανθρωπολογίας) ή υφηγητές του μαθήματος (Ι. Λαμέρας, Σκεύος Ζερβός κ.ά.) και η εξελικτική πορεία της Ιστορίας της Ιατρικής σταμάτησε. Το 1980 εκλέχθηκε τακτικός καθηγητής στην έδρα ο Σπυρίδων Μαρκέτος (1980-1998). Πιο πριν, την ανάθεση της διδασκαλίας είχε ο καθηγητής της Μικροβιολογίας Ι. Παπαβασιλείου και συνήθως τις παραδόσεις του μαθήματος έκανε ο υφηγητής της Ιστορίας της Ιατρικής Γ. Πουρναρόπουλος.

Εικόνα 9. Το φύλλο από τα πρακτικά της συνεδρίασης της Συγκλήτου στις 10/6/1932, όπου φαίνεται το διάταγμα «Περί υποχρεωτικών μαθημάτων των φοιτητών της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών και περί των τμηματικών και πτυχιακών εξετάσεων αυτών».

4. ΟΙ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ ΠΟΥ ΣΥΝΕΙΣΕΦΕΡΑΝ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ

Πρέπει να τονιστεί ιδιαίτερα το γεγονός ότι πολλοί καθηγητές του Πανεπιστημίου Αθηνών ασχολήθηκαν, πέραν της ειδικότητάς τους, με τη συγγραφή έργων που αφορούν σε διάφορους τομείς της Ιστορίας της Ιατρικής. Μεταξύ αυτών πρέπει να αναφερθεί ο καθηγητής της Οφθαλμολογίας Ανδρέας Αναγνωστάκης (1826–1897), που ασχολήθηκε με την ιστορία της αρχαίας Ελληνικής Ιατρικής και κυρίως της Οφθαλμολογίας, ο καθηγητής της Χειρουργικής Κωνσταντίνος Μέρμηγκας (1874–1942) και ο καθηγητής της Γυναικολογίας Νικόλαος Λούρος (1898–1986), που ασχολήθηκαν με ένα ευρύτατο φάσμα της Ιστορίας και της Φιλοσοφίας της Ιατρικής. Επίσης, δεν θα πρέπει να παραγνωριστεί η συνεισφορά των καθηγητών Θ. Αφεντούλη (1824–1893), Σ. Μαγγίνα (1839–1919), Γ. Πρινάρη (1808–1883), Μ. Γερουλάνου (1867–1960) και Σ. Οικονόμου (1896–1975), που υπήρξαν ενθουσιώδεις υποστηρικτές της διδασκαλίας της Ιστορίας της Ιατρικής και συνέγραψαν αρκετά κείμενα ή και έργα σχετικά με το αντικείμενο.^{12,13}

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Όπως προκύπτει από τα στοιχεία που παρατέθηκαν, η έδρα της Ιστορίας της Ιατρικής ήταν η πρώτη που δημιουργήθηκε στην Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Πρέπει να σημειωθεί ότι, όπως προκύπτει από τα Οθωνικά Αρχεία, το μάθημα της Ιστορίας της Ιατρικής πάντοτε ήταν γραμμένο πρώτο σε όλα τα προγράμματα (ή τα σχέδια) διδασκαλίας της Ιατρικής Σχολής. Αυτό ήταν εύλογο σε μια εποχή όπου το νεοσύστατο κράτος αναζητούσε με κάθε τρόπο τις αποκομμένες ρίζες του από τη μακρόχρονη σκοτεινή δουλειά. Αν και ο υλιστικός 19ος αιώνας ήταν πολύ δυσμενέστερος του 20ού στην αποδοχή και υιοθέτηση ουμανιστικών και κοινωνικών σπουδών, η αδήριτη ανάγκη προβολής της εθνικής κληρονομιάς επέβαλε και την Ιστορία της Ιατρικής –επιστήμης καθαρά ελληνογενούς– ως μάθημα πρώτης επιλογής (μαζί με το μάθημα «Ερμηνεία των γνησίων του Ιπποκράτους έργων»).

Το μάθημα, αν και το κυριότερο με βάση το αρχικό πρόγραμμα της Σχολής, δεν διδασκόταν ανελλιπώς και επαρκώς καθόλη τη διάρκεια λειτουργίας του Πανεπιστημίου. Μέχρι σήμερα, μόλις 3 γιατροί έχουν διατελέσει τακτικοί καθηγητές της έδρας, καθώς για μεγάλες χρονικές περιόδους το μάθημα είχε παραμεληθεί και διδασκόταν από υφηγητές και καθηγητές άλλων ειδικοτήτων. Επιπλέον, το Υπουργείο Παιδείας, προφασιζόμενο την έλλειψη χρημάτων, προσπάθησε ανεπιτυχώς, ακόμη και την εποχή που υπήρχε τακτικός καθηγητής στην Ιστορία της Ιατρικής τη δεκαετία του 1930, να υποβιβάσει την έδρα σε έκτακτη αυτοτελή. Το φαινόμενο αυτό μπορεί ίσως να εξηγηθεί από την ύπαρξη ανταγωνισμού ανάμεσα στις ανθρωπιστικές και στις τεχνολογικές σπουδές γενικά, που επεκτείνεται και στην ιατρική επιστήμη, καθώς και εξαιτίας της πεποίθησης ότι οι πνευματικές και πολιτιστικές αξίες φθίνουν, ενώ τα τεχνολογικά επιτεύγματα συνεχώς γιγαντώνονται.^{14,15}

Είναι εμφανές όμως ότι οι αρμόδιοι του προπολεμικού Υπουργείου Παιδείας ήταν ανεπαρκείς να αρθούν στο ύψος των εθνικών περιστάσεων και να αντιληφθούν την εθνική βαρύτητα του μαθήματος, σε μια εποχή μάλιστα πολύ κοντινή στη Μικρασιατική καταστροφή. Ίσως η επανόρθωση του θέματος από την Κυβέρνηση του Εθνάρχη Ελευθερίου Βενιζέλου δεν ήταν τυχαία ολιγοπρόσωπη. Η έλλειψη παρόμοιων αντιστάσεων από τους υπεύθυνους φορείς πολλές φορές οδηγεί στην αποθράσυνση γειτονικών λαών, οι οποίοι φροντίζουν να τονίζουν την ανύπαρκτη ιστορία τους, φθάνοντας σε σημείο να επινοούν στα χαλκεία τους ανύπαρκτους αλλοδαπούς διδασκάλους του Ιπποκράτους.¹⁶ Η εθνική τοποθέτηση του Κούζη και η συνεπικουρία της πλειοψηφίας των καθηγητών της Ιατρικής Σχολής, μακριά από στείρα προγονοπληξία και στενά συντεχνιακά συμφέροντα, αντιπροσώπευε τη συνεπή υποστήριξη των αρχών του. Δεν είναι τυχαίο ότι πολλοί από τους πρωτοστατήσαντες όρθωσαν και κατά τη διάρκεια της μετέπειτα κατοχής το ανάστημά τους στις Γερμανικές αρχές, με προφανή κίνδυνο της ζωής τους (Σ. Δοντάς, Γ. Σκλαβούνος κ.ά.), υπερασπιζόμενοι τα δίκαια του λαού της χώρας στις άδικες εκτελέσεις ομήρων και άλλες αγριότητες των κατακτητών επί δολιοφθορών σε βάρος των Γερμανών.

ABSTRACT

**New documents regarding the chair of the History of Medicine
at the National University of Athens**

J. LASCARATOS,* G. KALANTZIS

Department of the History of Medicine, Medical School, University of Athens, Greece

Archives of Hellenic Medicine 2003, 20(6):662–670

History of Medicine was the first subject chosen in the syllabus of the Medical School of Athens National University, which was founded in 1837. The subject was taught by professor Anastasios Georgiadis-Lefkias who was also appointed to be the first Dean of the School. After the departure of professor Georgiadis in 1848, the subject was partially neglected as eminent professors in other specialties undertook its teaching and towards the end of the century, the History of Medicine was finally abandoned. This situation, even though annoyed many professors (S. Maginas, T. Afentoulis etc.), did not change because no suitable physician was found for many years, until 1902 when senior lecturer Aristotle Kouzis was appointed to the Department. Kouzis was subsequently elected professor in the History of Medicine in 1921 and proved to be a significant researcher and teacher for almost two decades. He confronted numerous problems during his tenure as professor, a characteristic example of which is the controversy in the 1930's between the Ministry of Education and the Medical School of the University of Athens in relation to the History of Medicine Department. Investigation of the unpublished minutes of the Senate reveals that during 1932 the Ministry of Education, adducing financial reasons, tried to downgrade the Department from an ordinary chair to an extraordinary one. This attempt failed thanks to professor Kouzis who made a determined stand against the demands of the Ministry, formulating sound reasoning, namely that this decision would be contrary to the interest of the Medical School as well as to the common attitude of all the universities in the world, in the field of the History of Medicine. After Kouzis' departure the subject was shared, once again being treated as a subsidiary subject to other specialties and was taught by senior lecturers until 1980 when a full professor in the History of Medicine was again elected. Thus, the subject of History of Medicine was not taught continuously and until today only three full professors have taught it; it seems that during some periods the lesson was partially neglected and moreover it faced many problems with the State. This may be explained by recognizing the nature of the rivalry between humanistic and technological studies in the field of medicine.

Key words: Anastasios Georgiadis-Lefkias, Aristotle Kouzis, Athens National University, History of Medicine, Ministry of Education

Βιβλιογραφία

1. ΚΟΥΖΗΣ Α. Εθνικών και Καποδιστριακών Πανεπιστημίων Αθηνών. Εκατονταετηρίς 1837–1937. Ιστορία της Ιατρικής Σχολής. Τεύχος Α'. Διεύθυνσις Δημοσιευμάτων του Πανεπιστημίου, Αθήναι, 1939
2. ΛΑΣΚΑΡΑΤΟΣ Ι. *Η Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών*. Ημερολόγιο του Διδακτικού Προσωπικού της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών. Εκδόσεις Πασχαλίδης, Αθήνα 1999
3. ΛΑΣΚΑΡΑΤΟΣ Ι. *Η Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών*. Ημερολόγιο του Διδακτικού Προσωπικού της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών. Εκδόσεις Πασχαλίδης Αθήνα, 2000
4. ΑΝΩΝΥΜΟΣ. *Εθνικών και Καποδιστριακών Πανεπιστημίων Αθηνών. Εκατονταετηρίς*. Εκδόσεις Πυρσός, Αθήνα, 1937
5. ΜΑΓΙΝΑΣ Σ. *Ευθύναι πρυτανείας. ... Από 1 Σεπτεμβρίου 1897 μέχρι 31 Αυγούστου 1898*. Τυπ. Α. Κωνσταντινίδη, Εν Αθήναις, 1899:45
6. ΑΦΕΝΤΟΥΛΗΣ Θ. *Λόγος... Πρυτάνεως του Εθνικού Πανεπιστημίου κατά το Ακαδημαϊκόν έτος 1887–1888*. Τυπ. «Παλιγγενεσία», Αθήνησι, 1890:69
7. ΑΡΧΕΙΑ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ (ΑΠΑ). Ανέκδοτα πρακτικά της Συγκλήτου της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών. Συνεδρία της 8ης Απριλίου 1932, φφ. 125–184
8. ΑΠΑ, ό.π., Συνεδρία της 3ης Ιουνίου 1932, φφ. 203–211
9. ΑΠΑ, ό.π., Συνεδρία της 10ης Ιουνίου 1932, φφ. 212–219
10. ΑΠΑ, ό.π., Συνεδρία της 25ης Νοεμβρίου 1932, φφ. 264–266
11. ΑΠΑ, ό.π., Συνεδρία της 10ης Φεβρουαρίου 1933, φφ. 366–367

12. MARKETOS S. Studying and teaching the History of Medicine in Greece: the National University of Athens experience (1837–1997). *Medicina nei Secoli Arte e Scienza* 1998, 10:241–251
13. ΧΡΗΣΤΟΥ Χ. *Προσωπογραφίες από τη συλλογή του Πανεπιστημίου Αθηνών*. Το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 1987
14. GALDSTON I. *On the utility of the Medical History*. International University Press, New York, 1957:3–9
15. ΤΕΜΚΙΝ Ο. An essay on the usefulness of Medical History for Medicine. *Bull Hist Med* 1946, 19:9–48
16. ΛΑΣΚΑΡΑΤΟΣ Ι, ΤΣΙΑΜΗΣ Κ. Ο Ιπποκράτης και οι δάσκαλοί του. Απάντηση της Κλειούς στους ... Ακλειείς. *Δελτ Ελλην Μικροβ Ετ* 2001, 46:530–533

Corresponding author:

G Kalantzis, Tel.: 2107796745, Greece

e-mail: drgeorgekalantzis

